

בל תוסיף

Rav Aharon Lichtensteins zt'l Shittah on Bal Tosif

1) דברים פרק ז (ב) לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו מִמֶנּוּ לְשֹׁמֵר אֶת מִצְוֹת יְקֹזֵק אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם :

2) דברים פרק יג את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא תסף עליו ולא תגרע מִמֶנּוּ : פ

3) רש"י דברים פרק ז לא תספו - כגון חמש פרשיות בתפילין חמשת מינין בלולב וחמש ציציות, וכן ולא תגרעו :

4) רמב"ן דברים פרק ז ולפי דעתי אפילו בדא לעשות מצוה בפני עצמה כגון שעשה חג בחדש שבדא מלבו כירבעם (מ"א יב לג), עובר בלאו. וכך אמרו (מגילה יד א) לענין מקרא מגלה, מאה ושמונים נביאים עמדו להם לישראל ולא פחתו ולא הוסיפו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש וכו'. ובירושלמי (מגילה פ"א ה"ז) שמונים וחמשה זקנים ומהם כמה נביאים היו מצטערים על הדבר, אמרו כתוב אלה המצות אשר צוה ה' את משה, אלו המצות שנצטוו מפי משה, כך אמר לנו משה ואין נביא אחר עתיד לחדש דבר לכם, ומרדכי ואסתר רוצים לחדש לנו דבר, לא זזו משם נושאים ונותנים בדבר עד שהאיר הקדוש ברוך הוא עיניהם וכו'. הרי שהיתה המצוה הזו אסורה להם, א"כ היא בכלל לא תוסיף עליו, אלא שלא למדנו למוסיף על פי נביא אלא מן הכתוב שאמר "אלה המצוות" אין נביא רשאי לחדש בו דבר מעתה. ומה שתקנו חכמים משום גדר, כגון שניות לעריות וכיוצא בהן, זו היא מצוה מן התורה, ובלבד שידע שהם משום הגדר הזה ואינן מפי הקדוש ברוך הוא בתורה :

5) רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה ט הואיל ויש לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר ויעמוד איסורו לדורות וכן יש להן להתיר איסורי תורה לפי שעה מהו זה שהזהירה תורה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, שלא להוסיף על דברי תורה ולא לגרוע ג מהן ולקבוע הדבר לעולם בדבר שהוא מן התורה בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה, כיצד הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו מפי השמועה למדו שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב, בין בשר בהמה בין בשר חיה אבל בשר העוף מותר בחלב מן התורה, אם יבוא בית דין ויתיר בשר חיה בחלב הרי זה גורע, ואם יאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה הרי זה מוסיף, אבל אם אמר בשר העוף מותר מן התורה ואנו נאסור אותו ונודיע לעם שהוא גזרה שלא יבא מן הדבר חובה ויאמרו העוף מותר מפני שלא נתפרש כך החיה מותרת שהרי לא נתפרשה, ויבא אחר לומר אף בשר בהמה מותרת חוץ מן העז, ויבא אחר לומר אף בשר

העז מותר בחלב פרה או הכבשה שלא נאמר אלא אמו שהיא מינו, ויבא אחר לומר אף בחלב העז שאינה אמו מותר שלא נאמר אלא אמו, לפיכך נאסור כל בשר בחלב אפילו בשר עוף, אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה וכן כל כיוצא בזה.

6) תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לא עמוד א והתנן: אין אוגדין את הלולב אלא במינו, דברי רבי יהודה... [ואלא] מאי טעמא דרבי יהודה התם - דקא סבר: לולב צריך אגד, ואי מייתי מינא אחרינא - הוה להו חמשה מינין. -

7) תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לא עמוד ב אמר מר: כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. פשיטא! - מהו דתימא: הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד, ואי מייתי מינא אחרינא - האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי - קא משמע לן.

8) תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף פח עמוד ב משנה. חומר בדברי סופרים מבדברי תורה; האומר אין תפילין, כדי לעבור על דברי תורה - פטור. חמש טוטפות, להוסיף על דברי סופרים - חייב.

גמרא. אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף, ואם הוסיף גורע. ואין לנו אלא תפילין אליבא דרבי יהודה. - והאיכא לולב, דעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף, ואם הוסיף גורע! - בלולב מאי סבירא לן? אי סבירא לן דלולב אין צריך אגד - האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, ואי סבירא לן דצריך אגד - גרוע ועומד הוא. -

9) חידושי הריטב"א מסכת סוכה דף לא עמוד ב אבל מורי נר"ו מפרש בשם רבינו הגדול ז"ל דכל היכא דאמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ליכא משום בל תוסיף כההיא דלעיל ודפרק אלו הן הנחנקין ולא מפקינן להו מפשטיהו, ובהכי לא קשיא מידי בתקיעות של ר"ה, ומה שאמרו בכהן שעלה לדוכן והוסיף אחת משלו שעובר בבל תוסיף ולא אמרינן דכל ברכה וברכה בלחודה קיימא, שאני התם שצריך פרישת כפים וכיון שהכל עושה עם פרישת כפים הוה ליה כלולב דרבי יהודה שהוא צריך אגד ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, והישן בשמיני לא חשיב דקאי לחודיה כיון שכל הימים רצופים ואין הפסק בנתיים, והא דאמרינן הכא דאין מוסיפין עליהם אפילו לרבנן ולא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, לאו מדאורייתא אלא מדרבנן דלמא אתי למסרך ואפילו הכי ממינו מוסיפין ואפילו מדרבנן משום נוי דבהא לא חיישינן לסירכא, ואפילו הדס שאינו עבות כיון שהוא ממינו שהעבות ושאינו עבות הכל נעשה באילן אחד אין חוששין בו דלא גרע מסיב ודקלא דחשיב ליה רבי יהודה מינו, וכן יש לפרש לשיטת התוספות לפי המנהג, אבל עדיין אני מפקפק דאתו למסרך.

10) תוספות מסכת סוכה דף לא עמוד ב הואיל ואמר ר' יהודה לולב צריך אגד אי מייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי - תימה כ"ש לרבנן דמשמע לעיל דלר' יהודה משום דצריך אגד אי אגיד ליה ממין אחר הוה ליה חמשת המינין אבל לרבנן דאין צריך אגד לא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והכי נמי אמרינן בהדיא בפי' אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פח:) גבי כל המוסיף גורע דאי סבירא לן לולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וי"ל דהכא מיירי בשנותן אותו חוץ לאגד לר' יהודה וא"ת א"כ לא יחשב תוספת האי מינא אחרינא דקמייתי כמו לרבנן דלעיל דאין צריך אגד וי"ל דלא דמי דכשיאגדו שלא במינו אין לו ליחשב כמוסיף משום דאין זה כדרך גדילתן ומינים שבלולב בעינן כעין גדילתן כדלקמן (דף מה:) אבל לרבי יהודה דבעי אגד יש לו ליחשב כמוסיף באגודתו דכל אגודי' שלא כדרך גדילתו והכא אפילו לרבי יהודה קאמר דמייתי מינא אחרינא ונקט ליה כדרך גדילתו דאפילו חוץ לאגד חשיב כמוסיף וכ"ש לרבנן והא דקאמר בסנהדרין (דף פח:) למ"ד אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי היינו לענין דאין זה כל המוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על בל תוסיף והשתא ניחא דת"ק דר' יהודה דקתני ד' מינים שבלולב אין מוסיף עליהן ומסתמא היינו רבנן בר פלוגתייהו דלא בעו אגד ואפ"ה איכא בל תוסיף והיינו כגון דנקיט ליה דרך גדילתן.

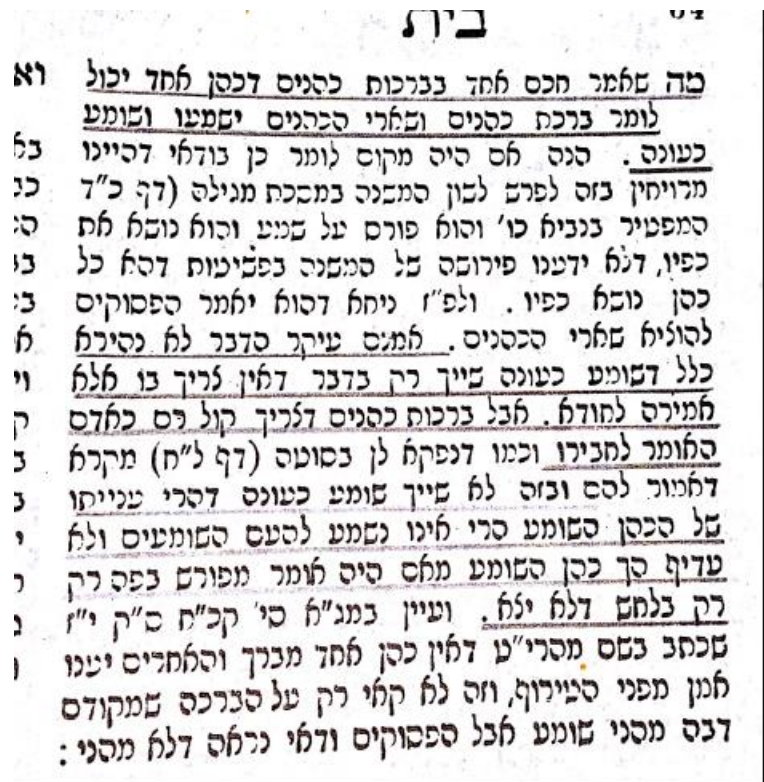
11) תוספות מסכת סנהדרין דף פח עמוד ב אי סבירא לן דלולב אין צריך אגד וכו' - משמע אבל אי סבירא לן דצריך אגד לא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והכי נמי אמרי' בריש לולב הגזול (סוכה דף לא.) דקאמר רבי יהודה אין אוגדין את הלולב אלא במינו מאי טעמא דכיון דאמר ר' יהודה לולב צריך אגד אי עבדי ליה ממין אחר הוה ליה ה' מינין ותימה דאמר התם (שם:) ד' מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהם ופריך פשיטא ומשני מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד אי אייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קאי קמ"ל מאי קא תלי טעמא דהאי לחודיה קאי משום דלולב צריך אגד אדרבה מטעם זה יש לנו לומר יותר דאסור ומיהו י"ל דהתם בדמנח ליה חוץ לאגד אבל קשה דמשמע דמסיק לר' יהודה דלא אמר האי לחודיה וכ"ש לרבנן והכא משמע דלרבנן אמר האי לחודיה קאי וי"ל דהתם מדרבנן אסור ור"ח ל"ג התם הואיל ואמר ר' יהודה וזהו לשונו מהו דתימא הואיל ואמרו חכמים בין אגוד בין שאינו אגוד כשר הלכך אין צריך אגד והאי יתירה דמוסיף על הד' לחודיה קאי ולא מיפסל ביה קמ"ל

12) רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז הלכה ז כמה נוטל מהן, לולב אחד ואתרוג אחד ח ושני בדי ערבה ושלושה בדי הדס, ואם רצה להוסיף בהדס כדי שתהיה אגודה גדולה מוסיף ט ונויי מצוה הוא, אבל שאר המינין אין מוסיפין על מנינם ואין גורעין מהן ואם הוסיף י או גרע [לא] פסל. +/השגת הראב"ד/ אבל שאר מינין אין מוסיפין על מנינן ואין גורעין מהן ואם הוסיף או גרע פסול. א"א לא שמעתי מעולם פסלות בזה ולא

איסור תוספת וגירוע ואפילו לר' יהודה דאמר לולב צריך אגד דהא אמר רבא /סוכה/ (לו) מאי טעמא דר' יהודה דאמר אין אוגדין את הלולב אלא במינו קסבר לולב צריך אגד ואי אגיד ביה מינא אחרינא הוה ליה מוסיף מכלל דכי קטר ליה בסיב ובעיקרא דדיקלא ליכא מוסיף אף על גב דאיכא טפי מלולב אחד וכ"ש לרבנן דאמרי אין צריך אגד דאמרי (סנהדרין פח) האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. +

13) תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כח עמוד ב אמר ליה אביי : אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה! - אמר לו : שאני אומר מצות אינו עובר עליהן אלא בזמן. מתיב רב שמן בר אבא : מנין לכהן שעולה לדוכן, שלא יאמר : הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל - אוסיף ברכה אחת משלי, כגון +דברים א+ ה' אלהי אבותכם יסף עליכם - תלמוד לומר +דברים ד+ לא תספו על הדבר. והא הכא, כיון דברוך ליה - עברה ליה זמניה, וקתני דעבר! - הכא במאי עסקינן - בדלא סיים

14) בית הלוי סוף קונטרס דיני חנוכה

15) תלמוד בבלי מסכת עירובין דף צה עמוד א משנה. המוצא תפילין - מכניסן זוג זוג, רבן גמליאל אומר : שנים שנים. במה דברים אמורים - בישנות, אבל בחדשות - פטור.....

(צו.) ואיבעית אימא : דכולי עלמא לצאת לא בעי כוונה. והכא, לעבור משום בל תסיף קמיפלגי. דתנא קמא סבר : לעבור משום בל תסיף - לא בעי כוונה, ורבן גמליאל סבר : לעבור משום בל תסיף - בעי כוונה.

16) רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד הלכה כה קדושת תפילין קדושתן גדולה היא שכל זמן שהתפילין בראשו של אדם ועל זרועו הוא עניו וירא שמים ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה ואינו מהרהר מחשבות רעות אלא מפנה לבו בדברי האמת והצדק, לפיכך צריך אדם להשתדל להיותן עליו פ כל היום שמצותן כך היא, אמרו עליו על רב תלמידו של רבינו הקדוש שכל ימיו לא ראוהו שהלך ארבע אמות בלא תורה או בלא ציצית או בלא תפילין.

17) תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מ עמוד ב והאמר ר' זירא: הטיל למוטלת - כשרה! אמר רבא: השתא בבל תוסיף קאי, מעשה לא הוי.

18) רמב"ם הלכות ציצית פרק א הלכה טו הטיל ציצית על הציצית * אם נתכוון לבטל את הראשונות מתיר הראשונה או חותכה וכשרה, ואם נתכוון להוסיף אף על פי שחתך אחת משתייהן הרי זו פסולה, שהרי כשהוסיף פסל את הכל וכשהתיר או חתך התוספת נמצא השאר נעשה מן העשוי שעשייתו הראשונה פסולה היתה. +/השגת הראב"ד/ הטיל ציצית כו' עד פסולה היתה. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ עיינתי בדבריו ולא מצאתי בגמרא כן שהרי אמרו הטיל למוטלת כשירה, ופירש רבא הטעם בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי הילכך הכא חתך את הראשונות והניח השניה מעשה קרינן ביה ורב פפא שהקשה עליו ממאי דהאי גברא לאסופי אתי דילמא לבטולי אתי ובל תוסיף ליכא מעשה איכא לאו למימרא דאי לאוסופי אתי הוי מיפסלו חדא מינייהו אלא למיפטר גברא מבל תוסיף היכא דאתא לבטולי קמייתא והטיל למוטלת כשירה סתמא הוא דאיתמר, והא דמסיק בסנהדרין בענין זקן ממרא דאי איכא ארבעה חוטין ואייתתי הוא חמישי אי קשר העליון דאורייתא גרוע ועומד הוא אלמא משום תוספת מיפסלא מצוה התם משום חציצה דהיינו החוט היתר שחוצץ בין החוטין העיקרים והקשר שהרי למאן דאמר קשר העליון לאו דאורייתא /דאורייתא/ אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וליכא גרוע והכא נמי אם היה שם קשירה כתקנה והטיל בה אחרת וקשרה כמו כן האי לחודיה קיימי והאי לחודיה קיימי וכשרה בין שנתכוון להוסיף בין שנתכוון לבטל וכן עיקר דהאי לחודיה קיימי והאי לחודיה כו' עכ"ל. +

19) משנה מסכת זבחים פרק ח משנה י [י] הנתנין מתנה אחת שנתערבו בנתנין במתנה אחת ינתנו מתן ארבע במתן ארבע ינתנו במתן ארבע מתן ארבע במתנה אחת רבי אליעזר אומר ינתנו במתן ארבע רבי יהושע אומר ינתנו במתנה אחת אמר לו רבי אליעזר והרי הוא עובר על בל תגרע אמר לו רבי יהושע והרי הוא עובר על בל תוסיף אמר לו רבי אליעזר לא נאמר בל תוסיף אלא כשהוא בעצמו אמר לו רבי יהושע לא נאמר בל תגרע אלא כשהוא בעצמו ועוד אמר רבי יהושע כשנתת עברת על בל תוסיף ועשית מעשה בידך וכשלא נתת עברת על בל תגרע ולא עשית מעשה בידך:

20) תלמוד בבלי מסכת זבחים דף נג עמוד ב ת"ל: סביב; אי סביב, יכול יקיפנו כחוט? ת"ל: וזרקו, הא כיצד? כמין גמא, (ודמה טעון) שתי מתנות שהן ארבע; ר' ישמעאל אומר: נאמר כאן סביב ונאמר להלן + ויקרא ח' סביב, מה להלן פיסוק וארבע מתנות, אף כאן פיסוק וארבע מתנות;

